

A MAGYAR KIRÁLYOK VÁROSÁNAK EMLÉKEZETE
A SZLÁV IRODALMAKBAN,
NYELVEKBEN ÉS KULTÚRÁKBAN

Szerkesztette
Lukács István

ELTE BTK
Szláv Filológiai Tanszék
Budapest, 2021

A KÖNYV LÉTREJÖTTÉT AZ ALÁBBI INTÉZMÉNYEK
TÁMOGATTÁK

Szent István Hitoktatási és Művelődési Ház, Székesfehérvár
Székesfehérvári Egyházmegye
Székesfehérvári Horvát Nemzetiségi Önkormányzat
NKA Ismeretterjesztési és Környezetkultúra Kollégiuma
Zuglói Szlovákok Önkormányzata, Budapest
Terézvárosi Szlovák Önkormányzat

Szakmai lektorok
Lebovics Viktóra
Pátrovics Péter

Tördelés
Janiéc-Nyitrai Agnieszka

© Szerzők, szerkesztő

Kiadja az ELTE BTK Szláv Filológiai Tanszéke
Felelős kiadó a Szláv Filológiai Tanszék vezetője
Sorozatszerkesztő Lukács István
A borítót tervezte Sellyei Tamás Ottó
Nyomdai kivitelezés Robinco Kft.
ISSN 1789-3976
ISBN 978-963-489-387-5

TARTALOM

LUKÁCS ISTVÁN: Előszó	7
CSÁSZÁRI ÉVA: Ján Kollár és a cseh népnév etimológiája	9
DUDÁS ELŐD: Székesfehérvár és más magyar helynevek egy kaj-horvát krónikában	19
DUDÁS MÁRIA: A <i>nő</i> ábrázolása a magyar és bolgár nyelvben a frazeológiai kifejezések tükrében	31
FEDOSZOV OLEG: Hányféle hangszíne van az embernek? Karel Poláček <i>Bylo nás pět / Ľten voltunk cimborák</i> c. regénye margójára ..	45
ISTVÁN ANNA: Ján Kollár első útirajzának magyar vonatkozásai	55
JAKOVLJEVIĆ DRAGAN: Székesfehérvár jelentősége a szerb kultúrában	67
KISS SZEMÁN RÓBERT: A magyar, szlovák, szlovén és horvát vidék és város térpoétikai megjelenítése Kollár <i>Útirajzában</i>	81
LUKÁCS ISTVÁN: A vasút heterotópiája Prešerennél és Petőfinél	97
LUKÁCSNÉ BAJZEK MÁRIA: A szó elszáll, az írás megmarad. A Ma- gyar-szlovén internetes nagyszótárról	109
MANN JOLÁN: Koronázó városok: Székesfehérvár és Tengerfe- hérvár. Miroslav Krleža magyar témáinak adriai fejezete	133
MENYHÁRT KRISZTINA: A bolgárkertészek családi és nemzeti szerkezete a 20. század első felében	143

PAVIČIĆ MLADEN: Ferdo Godina <i>Bele tulpike</i> című regényéről	159
RÁGYANSZKI GYÖRGY: „Ő egyáltalában nem szláv hajlamból beszélt tótul”. A Mezőtúr-Szarvas vasútvonal átadása szociolingvisztikai kontextusban	173
URKOM ALEKSANDER: Történelmi események jelölése a lexikográfiában. Székesfehérvár mint történelmi események forrása a magyar-szerb lexikográfiában	185
VIG ISTVÁN: Nem minden fehér, ami annak látszik. Megjegyzések néhány magyar és horvát helynév értelmezéséhez	197
ZSILÁK MÁRIA: Csák Máté alakja, konfliktusos viszonya Károly Róberthez és helye a szlovák nemzeti mítoszokban	209

KORONÁZÓ VÁROSOK: SZÉKESFEHÉRVÁR ÉS TENGERSFEHÉRVÁR Miroslav Krleža magyar témáinak adriai fejezete

Mann Jolán

Abstract: Coronation Cities: Székesfehérvár and Biograd na Moru – Adriatic Chapter of the Hungarian Topics by Miroslav Krleža. Miroslav Krleža's historical themes include the early medieval history of Pannonian-Mediterranean Central Europe and the Balkans. His works, which focus on aspects of national self-determination of the Croats and other South Slavic nations, are mostly pseudohistorical, despite the fact that he himself was a passionate critic of pseudohistorical approaches. The Adriatic chapter of his Hungarian-related topics consists of his remarks on the monarchs of the House of Árpád, especially Kálmán Könyves (Coloman the Learned), whose coronation as King of Croatia he considers to be symbolic in the history of the permanently lost Croatian national self-determination. In his works, primarily in his essay *Zára aranya és ezüstje* (Zadar's gold and silver), however, he acknowledges the outstanding cultural achievements of the Croatian coast.

Keywords: Coloman, king of Hungary; Biograd na moru; Székesfehérvár; Miroslav Krleža; pseudohistory

Biograd na Moru – Tengersfehérvár – Alba Maris – Zaravecchia észak-dalmáciai (Zára megye) horvát város és község, egyike a horvát alapítású dalmáciai városoknak. Már Bíborbanszületett Konstantin is említi. Az első ezredfordulón átmenetileg bizánci uralom és a Velencei Köztársaság felügyelete alá került. III. Krešimir horvát király (ur. 1000–1030) 1018-ban visszafoglalta, ettől fogva a Horvát Királyság székvárosa, a század közepétől pedig püspöki székhelye lett. A Keresztelő Szent János tiszteletére szentelt bencés monostort és a Szent Tamás tiszteletére szentelt apácakolostort IV. Krešimir Péter (ur. 1058–1075) gazdagon megajándékozta. Húsz évvel később, Zvonimir király halálát követően jelent meg az Árpád-ház a horvát trón dinasztikus alapú várományosaként. Bár már Szent László uralma alá vonta Észak-Horvátországot, az első Árpád-há-

zi király a horvát trónon Könyves Kálmán volt, aki horvátországi hadjárata során 1097-ben elfoglalta Tengerfehérvárt, majd visszatértek, 1102-ben ebben a városban koronáztatta magát horvát királlyá. Az ő uralkodásával vette kezdetét az 1918-ig fennálló 816 éves horvát-magyar közös állam.

A következő századokban a város még többször gazdát cserélt – 1115-ben Velence uralma alá került, s 1124-ben II. István magyar királynak csak rövid időre sikerült visszafoglalnia. Velence már a következő évben újra elfoglalta, kifosztotta, majd lerombolta Tengerfehérvárt. A város lakói elmenekültek, a bencés nővérek Zárába, a püspökség pedig Skradinba tette át székhelyét, létrehozva a skradini püspökséget. Amikor háromnegyed évszázad múlva, 1202-ben a keresztések elfoglalták Zárát, a zárai menekültek Biograd romos falai közé mentek és megalapították Jadera Nova városát, amelyet Zárába történt visszatérésük után az újjáépített Zárától való megkülönböztetésül Zara Vecchiának, Ó-Zarának neveztek el. A város a 13–14. században hercegi családok, a bribiri Šubićok, a cetinai Nelipícek, majd a vránai templomos rend tulajdona volt. A 15. század elejétől a 18. század végéig Velence fennhatósága alatt állt. A velencei-török háborúk során a 16. és a 17. században többször is lerombolták. (Biograd na Moru, 2021.)

Miroslav Krleža történelmi témáinak sorában fontos szerepet tölt be Közép-Európa és a Balkán pannon-mediterrán térségének kora középkori története. Krleža horvát történelemre vonatkozó megállapításai természetesen nem ítéltetők meg a történettudományos diskurzus formai és tartalmi elvárásai szerint. Ezek a megállapítások a művészi szabadság elvét követő gazdag esszéírói munkásságához tartozó írásaiban fordulnak elő a leggyakrabban. Történeti témáinak többsége gyakran nemzeti vonatkozású, melyek ily módon ideológiailag meghatározottak. Krleža ideológiai irányultságának középpontjában Vladimir Biti szerint „a nemzeti alávetettség áldozati mítosza állt, amely évszázadokon keresztül a horvát történelem legfőbb jellegzetessége volt [...], amely az aránytalanul nagyobb erők örvényének kitett alávetett és rabságban tartott kis népek sorsára vonatkozott.” (BITI 2017: 13.)

E horvát áldozati mítoszban való magyar szerepvállalás egyike volt Krleža visszatérő témáinak. Az interregnum időszakát köve-

tően – azaz a Könyves Kálmán 1102-ben történt tengerfehérvári megkoronázásával – hatalomra kerülő Árpád-házat rátermett és leleményes, előrelátó, világos célokkal rendelkező összetartó politikát folytató uralkodói családként mutatja be. Az eredetileg a készülő *Jugoszláv enciklopédia* (1952–1957) számára írt, s később *A horvát művelődéstörténetből* címmel 1955-ben megjelent lexikográfiai feljegyzései között olvasható a *Pacta conventa* alcímű szöveg. Ebben Krleža a horvát-magyar perszonálunió kezdeteit területileg az adriai tengerparthoz, azaz Könyves Kálmán Dalmáciába érkező seregének eseményéhez köti, amely nélkül nem zárult volna le a horvát királyság meghódításának folyamata:

„Előrelátó politikájuk alapján, amely kitartóan számolt a horvát feudum bukásával – in statu nascendi – az Árpád-házi uralkodóknak a dalmát kommunák szövetségeiként diplomáciai és anyagi eszközök segítségével, valamint fegyveres erő alkalmazásával sikerült egészen az Adriáig elhatolniuk és ily módon szinte az egész horvát terület felett hatalmat szerezniük.” (KRLEŽA 1985: 141–142.)

A dalmát kommunákat negatív kontextusban, az ellenséggel együttműködő és a horvátságtól idegen elemként említi. Valójában azonban a dalmát városok az éppen aktuális támogatójukat – volt, hogy a bizánci császárt és a horvát királyt egyidejűleg – ismerték el. (SOKCSEVITS 2011: 80.) A városokkal, különösen a horvát alapítású dalmáciai városokkal való együttműködés a horvát királyok számára is fontos kérdés volt, s Könyves Kálmán csak az ő példájukat követte, amikor az ország új uralkodójaként a városokat segítette. Tengerfehérvár éppen horvát alapítású városként lehetett jelképes a szemében.

A dalmát városok szerepének későbbi korok szempontjait érvényesítő beállítása az író retorikai eszköze, szándékos anakronizmus. Az anakronizmus hasonló szerepét láthatjuk az esszé keletkezésének évében szándékoltan téves „hun” népnév magyar uralkodóházra vonatkozó használatában az említett esszében. A kettős anakronizmus a két oldal, a dalmát városok és az Árpád-házi uralkodók törekvéseinek azonosítását szolgálja szövetségükre, azaz a horvát érdekekkel való szembenállásukra hivatkozva a horvát alávetettség áldozati mítoszának értelmében:

„Ennek a képlékeny szláv tömegekkel körülvelt, katonailag megszervezett *hun* dinasztíának sikerült érdekegyezést találnia a thalasszokrata, dalmát kereskedővárosokkal, melyek városállami jogaik védelmében semmiben sem voltak kevésbé szlávellenesek, mint a magyar uralkodók.” (KRLEŽA 1985: 142.)

Az Árpád-házi uralkodók Krleža értelmezésében a kereszténység megerősítésének, azaz a katolikus egyház befolyása megőrzésének biztosítékai voltak az Adriai-tenger keleti partvidékén, s ez a megállapítás a délszláv népek körében jelentkező pogány, katolikusselíenenes erők Krleža általi túlhangsúlyozásából következik. A szláv eretnekek jelenségében e népek eredetiségének és különállásának bizonyítékát látta, és ezt az ütőkártyát gyakran használta érvként a horvátok és a délszláv népek nemzeti önrendelkezésének megindoklásában. Az említett esszében olvashatjuk:

„A magyar korona védelmét élvezve, az egyház és a dalmát városok a szláv eretnekek, patarének ellen vívott harcukban tartósan számíthattak az Árpád-házi királyok fegyvereire és lovasságára Pannóniától Bosznián át, egészen Ramáig, Zétáig és Dukljáig.” (KRLEŽA 1985: 142)

Magát Könyves Kálmán királyt Krleža gyakran testi fogyatékosságát kiemelő negatív jelzővel említi. Minél tökéletlenebbnek mutatja be alakját, annál inkább kiemeli a horvát főuraknak azt a vétségét, hogy lehetővé tették számára a horvát trón elfoglalását: „Kétszáz évig harcolnak a horvátok saját királyaik ellen, hogy amikor legyőzték őket, behódoljanak a púpos magyarnak, Könyves Kálmánnak.” írja az 1928-ban megjelent *Néhány szó a kispolgári történetiségről általában* című esszéjében. (KRLEŽA 1979: 89)

Amikor pedig szándékoltan tévesen illeti az Árpád-házi uralkodót a katolikus egyház „boldog” terminusával, akkor ezt természetesen ironikus szándékkal teszi, amelyre jó példa a Könyves Kálmán és a zárai bencés apácakolostor előljárójának, Vekenegának a kapcsolatára vonatkozó erotikus-karneváli utalás a *Stjepan Radić Belgrádban* című 1926-os esszéjében:

„[Boldog Könyves Kálmán király] tisztelendő nővérünkkel, Lucika bencés apácánkkal érzelmes kapcsolatot ápolt, ezért a szépmélekű ungáro-croata napok tisztelétére Zára kellős közepén megépíttette híres harangtornyát, mely századokon át tanúsítja a magasságos egek alatt, hogy a nagy horvát király szíve még mindig egyforma hevességgel vágyódik a zárai apáca iránt... (KRLEŽA 1979a: 250)

A *Pacta conventa*, azaz a Könyves Kálmán magyar király és a horvát politikai elit között 1102-ben megkötött szerződésről szóló okirat szövegéről, amelynek hitelességét, főleg magyar oldalról, politikusok és történészek egyaránt sokáig vitatták, Krleža mint hiteles dokumentumról ír, amely a vezető horvát politikai rétegek által saját népük ellen elkövetett árulásáról tanúskodik. Ez az értelmezés szintén a nemzeti alávetettség mítoszára támaszkodik, melyben azonban ezúttal az idegen elem helyére a belülről bomlasztó hazai árulókat teszi. A nemzeti egység és tudatosság normáját számonkérni a középkor társadalmi elitjétől természetesen ismét csak anakronizmus. Krleža 1950-ben megjelent *Zára aranya és ezüstje* (*Zlato i srebro Zadra*) című esszéjében olvashatjuk:

„A magyar királyokkal a 12. század elején létesített horvát politikai unió problémája egyszerű. A szláv fejedelmek és bárók, túl gyengék lévén ahhoz, hogy az adriai erős latin városállamokon erőt vegyenek és feudalizálják anarchoid, patriarchális plebejus néptömegeiket, a magyar korona alatt, a *Pacta conventa*, azaz a közös feudális érdekek paritásos védelme alapján szövetségre léptek az erősebb, feudális szerveződésű északi bárói erőkkel. A latin egyház és a közös horvát-magyar korona kisebb rosszat jelentettek a tartós lázongásokkal teli állapotoknál, a horvát-magyar királyt pedig feudális érdekek mentén, a horvát bojárok érdekei szerint a horvát-magyar koronával Zárában koronázzák meg. Ezeknek a báróknak, a Babonícoknak, Šubićoknak és Nelipićeknek a politikája egyirányú volt a horvát-magyar királyok politikájával kapcsolatban és minden, egyfelől pogány, azaz patarén, bogumil, másfelől pedig feudálisan jobbágyi ellen irányult az országban.” (KRLEŽA, 1985b: 40)

Ebben az értelmezésben is szándékos anakronizmust tételezhetünk fel, mert Krleža nagyon is tisztában volt a bármely történelmi problémára alkalmazott történelmietlen szempont mögött álló naivitás és laikusság tényével. A *Pacta conventa*hoz mint a horvát politikai jogok érdekében folytatott harc során alkalmazott évszázados érvelési eszközhöz szintén kritikusan viszonyult. A *horvát művelődéstörténetből* című esszéjében írja:

„Hogy az Árpád-házi királyok be tudták tölteni a dalmát városok politikai és anyagi védelmezőjének történelmi szerepét, az a dalmát városállamok és a magyar uralkodóház közös érdekeivel magyarázható, ebben a szövetségben azonban bármilyen horvát államjogi garanciát keresni egyszerűen naivitás. Az Árpád-házi királyok e szövetségek révén feudális partnerük, a latin egyház meglehetősen erős védnökeivé váltak az Adrián.” (KRLEŽA 1985: 142).

Másfelől maga is elismeri a horvát államjogi önállóság érdekében folytatott harc történetében a Pacta conventa védelmező szerepét, amikor Horvátország „a jogi és lélektani, ügyvédileg árnyalt szerződési konvenciók keretében mégis csak többé-kevésbé dekoratív jogi tényezőnek számított”. (KRLEŽA 1979a: 250)

Krleža történelemszemléletének egyik legfőbb jellegzetessége a különböző történeti korok párhuzamos jelenségeinek kiemelésében érhető tetten. A nem ritkán a történelem egészére vonatkozó párhuzamos jelenségek említésével a nemzeti alávetettség áldozati mítosza ismételten bizonyítást nyer esszéinek sorában. Például a *Néhány szó a kispolgári történetiségről általában* című esszéjében:

„A történelem olvasója még ma is ugyanazokat az erőket láthatja, amelyek Vojnomirtól és Ljutovid Posavskitól, a nini zsinat résztvevőin, a latin és római városi elem exponenseiként fellépő nemzeti uralkodók elleni harcon, vagy éppen az Árpád-házi uralkodók mellett és ellen folytatott polgárháborúkon át, egészen Frangepán Kristóf (1527) és Zrínyi Péter haláláig (1671), és az 1918-as Saint Germain-i békéig érvényesültek, azóta egy és ugyanaz az előadás zajlik: a horvát kérdés bemutatása az európai inkvizíció produkcióiban, a Walter Scott-i kínzókamra-motívumok romantikusan ódivatú kellékét ábrázoló címlapkép stílusában.” (KRLEŽA 1979: 97)

Hogy ez a mitikus nézőpont nagyban kapcsolódik a romantikus történelemszemlélethez, ezt Krleža maga is alátámasztja a történelmi regények szerzőjeként ismert romantikus Walter Scott-i motívumokra való hivatkozással. Történeti hasonlatai általában mégsem mindig univerzálisak, gyakran igen konkrétak és a horvát szenvedéstörténet folytatására vonatkoznak a horvát-magyar államjogi kapcsolatok megszűnése után is a Jugoszláv Királyság idején:

„Manapság kedves Horvátországunk Belgrád vonatkozásában többé még csak annyit sem jelent, mint Könyves Kálmán koronájának idején, amely előtt bennünket (mint népet) térdre kényszerítettek a Pest kellős közepén felépített millenniumi emlékművön, mintha valóban a proskynezis hódoló gesztusával vártuk volna a püpost, amikor 1102-ben átkelt a Dráván. Jugoszláv unionista nézőpontból Horvátország ma csupán egy csatolt szerb tartomány, a csarsija tárgya és érdekszférája, Makedóniához vagy Bosznia-Hercegovinához hasonlóan, az 1918-as Saint Germain-i békeszerződés értelmében hatalmi erővel megszállt politikai terület. És amíg Könyves Kálmán nézőpontjából mégis csak egyfajta metafizikai értelemben jogszerű életet éltünk a Pacta Conventa pergamenjén olvasható

paragrafusok kverulens tolmácsaiként, ma Edo Lukinić retorikájának pusztá tárgyaivá degradálódtunk, amikor hallgathatjuk a se vége se hossza történeteit a Thurn und Taxis hercegek horvátországi erdeiről...” (KRLEŽA 1979a: 250–251)

A dalmáciai magyar uralmat sok megszakítás jellemezte, a Magyar Királyság hosszabb ideig tartó kizárólagos hatalmáról e térségnek akár csak egyes részein is gyakorlatilag nem beszélhetünk. Ez alapján akár úgy is tűnhetne, hogy Krleža indokolatlanul negatívan mutatja be a magyar királyok hatalmát esszéiben, Könyves Kálmán alakját pedig szinte már démonizálja, amit púposságának mint legfőbb testi jegyének hangsúlyozásával fejez ki. A királynak, kiemelkedő intellektuális képességek helyett – amire a magyar történeti emlékezet „könyves” jelzője utal – inkább valamiféle ördögi ravaszságot tulajdonít a szerző. Az uralkodó „könyves” jelzőjét így érthető módon Krleža sem említi – megjegyzendő azonban, hogy az a király nevének horvát megfelelőjéből a kezdetektől hiányzik. Másfelől Krleža akaratlanul is elősegítette a művelt és „felvilágosult” uralkodó mítoszának magyarországi megerősödését, amikor az 1947-es magyarországi írói vendégszereplése alkalmával szóvá tette az ország akkori vezetői előtt a budapesti Hősök tere milleniumi emlékműcsoportjában a Könyves Kálmán szobra alatti, a király uralkodásának egy jellemző jelenetét ábrázoló és horvát szempontból sértőnek érzett domborművet. Vélhetően legkésőbb az ötvenes évek elején Krleža fellépésének hatására cserélték ki Zala György *Kálmán király Magyarországhoz csatolja Dalmáciát* című alkotását Antal Károly *Kálmán király eltiltja a boszorkányégetést* című művére. Az emlékművet átszabók figyelme ekkoriban a jobb oldali oszlopcsarnok domborműveire is főszobraitra összpontosult, a bal oldali oszlopcsarnok domborművei közül csak a Könyves Kálmán életének jelenetét ábrázoló reliefet cserélték ki. (MANN 2019: 47–48)

Krleža tehát Könyves Kálmánra a horvát önállóság – s még inkább annak ígérete – elvesztésének szimbólumaként tekintett, s ebben követte a király hagyományos horvát megítélését, amely érthetően nem volt pozitív. Az előtte és utána a térségben megjelenő magyar uralkodók – a zágrábi püspökséget megalapító Szent László vagy a tatárok elől Trau (Trogir) városában menedéket lelő IV. Béla – megítélése korántsem ilyen negatív, de az ő szerepüket nem terhe-

li az ország függetlensége elvesztésének szimbolikája. Éppen ezért talán az sem véletlen, hogy IV. Béla uralkodásából az adriai időszak, azaz a tatárjárás elől a tengerig menekülő király és az adriai városok, elsősorban Trau segítségét viszonylag ritkán említi esszéiben Krleža, míg a kontinentális Horvátország városait és a nemességet segítő rendeleteit, aranybulláját annál inkább.

Dalmáciára történelme során a távoli magyar uralomnál sokkal nagyobb és valószínűbb veszedelemet jelentett Velence hatalma, amely a városokban kereskedelmi riválist és kiaknázzható erőforrást látott, és nemegyszer kíméletlen pusztítással lépett fel ellenük. Krleža *Adriai téma* című esszéjében a második világháború bombázásai során komoly károkat szenvedett Zára védelmében szólalt fel 1946-ban. Az esszében ugyan az Adria keleti tengerpartját évszázadok óta félreismerő és lekezelő művelt nyugat véleményét igyekezett megcáfolni, ám célja a külföld informálása mellett legalább annyira a belső felvilágosítása, hiányos és téves önismeretének kiegészítése és kijavítása is volt. Az új jugoszláv hatalom ugyanis mintha megfélemedezett volna a város háború utáni helyreállításáról, amelynek elindulása nagyban volt köszönhető az ismert író publicisztikájának.

„Harminc velencei dózse háborúzott több mint nyolcszáz éven keresztül a tengerpartunkon, és ma, amikor Zára megint romhalmazzá vált, ma ismét ugyanazt a nótát hallgatjuk, amit Velence küldöttei és kormányzói évszázadokon át fújtak a fülünkbe. Hogy barbárok vagyunk, hogy nem biztosítjuk Nyugat-Európa békéjét, hogy ugyanazt a bogumil, eretnek pestist testesítjük meg, ami ötszáz évvel korábban még bosnyák volt: »pestilenzza bosignana.«.” (KRLEŽA 1985a: 90)

S bár ennek az esszének a középpontjában a hálátlan Nyugat-Európa elítélése áll, a történelmi sérelmek között, a hátráltató, visszahúzó erők sorában az egykori magyar jelenlét is megjelenik, annak egyik okozójaként, hogy a kiemelkedő horvát személyiségek kevésbé váltak Európa-szerte ismertté és elismertté. A szándékos anakronizmusok mellett a térség népei által önképük összetevőjének tekinthető *antemurale christianitatis* eszméjéből történelmietlen módon nemcsak kirekeszti, hanem egyenesen a kereszténység védőbástyájának ostromlói között említi a magyar felet:

„»Szentjeinket, költőinket, lángelméinket és hőseinket« eddig mindig csak hangunkat visszafojtva emlegettük, nem mintha nem lettek volna történelmünkben »költők, szentek, lángelmék és hősök«, hanem mert idegen erők által tűzzel és vassal irtva, századokon át nem volt lehetőségünk, hogy »költőinknek, lángelméinknek és hőseinknek« az őket megillető figyelmet szentelhessük. Nyugaton valóban nem voltak sem tatárok, sem magyarok, sem törökök, sem avarok, sem a »barbár országokba küldött fenséges latin missziók«, nem volt sem Velence, sem Bizánc, sem Ausztria”. (KRLEŽA 1985a: 92)

Nem kétséges, hogy ezúttal is szándékolt anakronizmussal, retorikai fogással van dolgunk, ami ugyan kétségtelenül fokozza Krleža esszéinek expresszivitását, ám ezeket elemző, a történeti tényeket a részrehajlás szándéka nélkül tárgyalni kívánó írásokként olvasni mégiscsak hiba lenne.

BIBLIOGRÁFIA

- Biograd na Moru, 2021: *Hrvatska enciklopedija*. Online kiadás. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=7739> (Utolsó letöltés: 2021.05.28.)
- BITI Vladimir, 2017: Miroslav Krleža i povijest hrvatskoga razvlaštenja. *Umjetnost riječi*, 61, 2017/1–2, 1–26. https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=285809 (Utolsó letöltés: 2021.05.28.)
- KRLEŽA Miroslav, 1985: Iz hrvatske kulturne historije: Pacta conventa. *Historijske teme* (Sabrana djela. Studije 3). Sarajevo: Oslobođenje, 141–142.
- –, 1985a: Jadranska tema. *Historijske teme* (Sabrana djela. Studije 3). Sarajevo: Oslobođenje, 89–97.
- –, 1979: Nekoliko riječi o malograđanskom historizmu uopće. *Deset krvavih godina* (Sabrana djela. Esei i članci 4). Sarajevo: Oslobođenje, 85–133.
- –, 1979a: Stjepan Radić u Beogradu. *Deset krvavih godina* (Sabrana djela. Esei i članci 4). Sarajevo: Oslobođenje, 241–273.
- –, 1985b: Zlato i srebro Zadra. *Likovne studije* (Sabrana djela. Studije 4). Sarajevo: Oslobođenje, 35–81.
- MANN Jolán, 2019: Könyves Kálmán király előtt térdepelő horvátok harminc évvel az első világháború után... *Ex Symposion* 103, 46–49. http://epa.oszk.hu/03700/03787/00032/pdf/EPA03787_ex_symposion_2019_103_046-049.pdf (Utolsó letöltés: 2021.05.28)
- SOKCSEVITS Dénes, 2011: *Horvátország a 7. századtól napjainkig*. Budapest: Mundus Novus.